

STAGFLASYON
VE
STAGFLASYONA
KARŞI
UYGULANAN
POLİTİKALAR

Yrd. Doç. Dr.
Serdar ALTINOK

S.Ü. İkt. İd. Bil. Fak.
İktisat Bölümü
Öğretim Üyesi

GİRİŞ

1970'li yıllarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gözlenen iktisadi olaylar içinde dikkati çeken bir olgu meydana geldiği görülmüş ve bunun iktisadi literatürdeki yeri konusunda tartışmaların ortaya çıktığını görmekteyiz. Gelişmiş ve gelişmekte olan bir çok ülkede görülen bu iktisadi yapıya veya oluşuma **Stagflasyon** adı verilmektedir. Stagflasyon kullanılmayan üretim kapasitelelerinin, işsizliğin, yüksek ve sürekli fiyat artışlarının beraber görüldüğü durumu ifade eden iktisadi bir kavramdır. Yüksek fiyat artışına rağmen durgunluğun görüldüğü bir yapının ortaya çıkmasıdır. 1970'li yıllarda Bretton Woods'un çöküşü ve ardından gelen petrol krizi dünya ticaretinde petrol üreten ülkeler lehine, önemli gelişmelerin olması, batılı ülkelerin stoklarında yığılmaların ortaya çıkması üretimi krize sokmuş, krizi atlatmaya yönelik politikalar enflasyona sebep olmuş, var olan durgunlukla birleşince stagflasyon uzamıştır. 1970'li yıllarda ortaya çıkan bu olgunun iktisadi bir hastalık olarak değerlendirilmesi batı ülkeleri tarafından yapılmıştır.

Türk ekonomisinin zaman zaman bu olguyu yaşadığı iddiaları ortaya atılmıştır. Nitekim stagflasyonun tanımına baktığımızda

Türk ekonomisinin yaşadığı gözlenmektedir. Çalışmamızda stagflasyonu ve Türkiye’de stagflasyon kısmen incelenmeye çalışılacaktır.

KAVRAM OLARAK STAGFLASYON VE STAGFLASYONUN OLUŞUMU

Stagflasyon kelime olarak “stagnation “ ve “inflation” kelimelerinden türetilmiştir. Bu kelime 1970’li yıllarda Amerika ve İngiltere ekonomilerinde meydana gelen olumsuzluklardan sonra ortaya atılmış ve bilimsel kavram olarak yerleşmiştir. Kelimenin ortaya çıktığı Amerika ve İngiltere ekonomilerinde ortaya çıkan enflasyon ve resesyon hareketleri ile aynı döneme rastlaması, özellikle yüksek işsizlik ve üretimin duraklama dönemine girmesi şeklindedir.

Kavram Olarak Stagflasyon

İktisat literatüründe stagflasyon konusunda çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Bunların bazıları şu şekilde sıralanabilir¹.

⇒ “Üretimde görülen stagnasyon ile enflasyon döneminin bir araya gelmesi yanısıra, ücretler ve fiyatların birbirini takip ederek yükselmesine karşılık, mal ve iş gücü talebinin artmaması ve hatta düşmesidir.”

⇒ Samuelson, stagflasyonu şu şekilde tanımlamıştır: “Durdunluk döneminde artan enflasyon.”

⇒ OECD’nin stagflasyon tanımı ise; “ Üretimin durması enflasyonun ve işsizlik seviyesinin yükselmesi” olarak tanımlamaktadır.

Öte yandan stagflasyon “ deflasyonist enflasyon paradoksu” veya “enflasyonist resesyon” ya da “fiyat enflasyonlu istihdam deflasyonu” olarak tanımlanmaktadır. Bütün bu tanımların ortak noktası enflasyon ve resesyon eğilimlerinin aynı döneme rastlamaları görüşüdür. Stagflasyon kavramını açıklamaya çalışacak olursak iki kavramla karşılaşmaktayız. Bu kavramlardan birincisi enflasyon;belli bir dönemde cari fiyat düzeyinin sürekli artışı olarak tanımlanabilir². İkinci kavram ise stagnasyondur. Ekonomik stagnasyon döneminde, enflasyon kavramı ile ele alınmaktadır³.

¹ Halit ÇÖLOĞLU, **Stagflasyon 1975 - 1980 Türkiye Bunalımı Ekonomi Politika**, Gazi Üniversitesi Yay. No: 28, İİBF Yay.No:21 Ankara-1983, s.10-12

² İlker PARASIZ, **Makro Ekonomi Teori ve Politika**, Ezgi Kitabevi 6. Baskı, Bursa - 19996,s.32

³ Halit ÇÖLOĞLU, a.g.e., s.11

Klasik literatürde, enflasyon özetle, tedavülde kullanılan araçların o ülke piyasasının ihtiyaçlarından fazla artması ve bu artışın devam etmesi sonucu para değerinin kaybolması ve bu nedenle fiyatlarda yükselme görülmesi veya başka bir deyişle cari fiyat düzeyinin üstünde toplam talebin toplam arzdan fazla olmasından meydana gelir. Paranın değerini miktar teorisi ile açıklayan Irving Fisher ($MV = PT$) formülü ile “Değişkenin birbiri ile olan ilgisini açıklamaktadır.” Burada ; Para miktarı M, Paranın tedavül hızı V, İşlem hacmi T ve Fiyatlar genel seviyesi P ile gösterilmiştir.

Keynes daha sonra para talebini, İhtiyat, İhtiyaç ve Spekülasyon saiklerine bağlamıştır. Para miktarı ile fiyatlar genel seviyesi arasındaki ilişkilerde daha başka etkenlerin de önemli olduğu belirtilmiştir.

Bir diğer kavram ise işsizliktir; Klasik ve neo klasik iktisatçılar işsizlik kavramını şu şekilde ifade etmektedirler. “Herkes emeğin marjinal verimine tekabül eden bir reel ücret düzeyinde çalıştırılır.” Bu düşünceye göre işsizlik “iradi işsizlik” olarak görülmektedir. Ekonomideki mevcut işsizlik, piyasa mekanizması dışında zorla yaratılan işsizliktir. Mesela; sendikaların veya yasaların belirlediği en az reel ücret düzeyinin işçi emeğinin marjinal produktivitesinden daha yüksek bir düzeyde tespit edilmeleri ve sonuçta emeğin kendi gerçek talebini bulamaması sonucu oluşan işsizliktir. Monoter teorinin işsizlik konusundaki temel dayanağı doğal işsizliktir. Bu işsizlik türü de, piyasanın mükemmel olmasından kaynaklanmaktadır.

Keynes ise eksik istihdam teorisi ile gayri iradi işsizliği açıklamıştır. Gayri iradi işsizliğin nedeni, ex post ve ex ante farklarıdır. Keynes teorisinde, işsizlik efektif toplam talebin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu açıklamalar ışığında Stagflasyon “fiyatların hissedilir derecede yükselmesi yanında potansiyel üretim faktörlerinin en düşük düzeyde istihdam edilmesiyle birlikte ekonomik büyümenin en alt düzeyde tutulması” şeklinde tanımlanmaktadır⁴. Ekonomik durgunluk sırasında enflasyon anlamına gelen stagflasyon, özellikle 1970 sonlarında yaşanan yüksek enflasyon ve işsizlik nedeni ile bu konuda çalışmalar artmıştır.

Monoteristlere göre, para arzının genişlemesi ile birlikte istihdam yükseltip, gelişmeyi hızlandırmaya stagflasyon denir. Moneteristlerin di-

---

⁴ Halit ÇÖLOĞLU, a.g.e., s.14

şında kalanlar ise stagflasyonun temelde üretim kısın çeşitli maliyet artışlarına neden olan ve dar boğaz doğurucu olduğunu öne sürmektedirler⁵.

Stagflasyonun Oluşumu

Stagflasyonun oluşumunu başlık olarak iki biçimde incelememiz mümkündür⁶.

a) *Düal Stagflasyon Oluşumu*,

b) *Aktüel Stagflasyon Oluşumu*,

bunları sırası ile açıklayacak olursak;

a) *Düal Stagflasyon Oluşumu*; Bu oluşumda açıklamalar ve bütün yaklaşımlar işsizlik ve enflasyon üzerine yapılmaktadır. Bu oluşumu üç şekilde açıklamak mümkündür.

* *Yüksel ücret yaklaşımı*: Yüksek ücret yaklaşımında, strüktürel enflasyon ile enflasyonun ücret - fiyat teorisini açıklamaya çalışmaktadır. Diğer bir ifade ile artan yüksek ücretlerin transformasyonu sonucu, enflasyonun ve işsizliğin oluştuğunu iddia eder. Yani; ekonomide istihdam edilen emeğe (kalifiye) yüksek ücret ödenmektedir. Bu emeğe daha yüksek ücret öndendiği zaman bu ödenen ücretler maliyetler vasıtası ile fiyatlara yansıtılması sonucu ekonomide enflasyon ortaya çıkacaktır. Bu arada ekonomiye yeni katılan genç ve vasıfsız emek yüksek ücretle istihdam edilmeyeceğinden, ekonomide enflasyonla birlikte işsizlikte başlayacaktır.

* *Karsıt Talep Yaklaşımı*: Bu yaklaşımda ekonomideki genel dengesizlik nedeni, daha çok yapısal dengesizliğe bağlanmaktadır. Bir başka ifade ile, ekonomideki strüktürel işsizliğin genel işsizliği doğuracağı ve strüktürel enflasyonunda genel enflasyonu doğuracağı iddiasına dayanmaktadır.

* *Talep Resesyonu Yaklaşımı*: Bu yaklaşımda ise; kullanılmayan kapasiteden dolayı artan birim maliyetlerinin doğurduğu sonuçlara dayandırılır.

b) *Aktüel Stagflasyon Oluşumu*: Bu yaklaşıma kadar olanlarda bütün olgu enflasyon ve işsizlik teorileri ile açıklanmaya çalışılmıştır. Aktüel stagflasyonu üç sınıfa ayırabiliyoruz.

⁵ **Milliyet Genel Ekonomi Ansiklopedisi**, Milliyet Yay. İstanbul-1988, s.836

⁶ Halit ÇÖLOĞLU, a.g.e., s.16 -28

* *Kapalı Stagflasyon Oluşumu:* İşsizlik ve enflasyon nedenlerinin bir araya gelmesi sonucu bir oluşum olduğu söylenebilir. Kapalı stagflasyon oluşumunda enflasyon ve işsizlik nedenleri aynıdır. Bir başka ifade ile, ekonomide hüküm süren enflasyonun nedenleri aynı zamanda ekonomideki işsizliğin nedenleri de olmuştur. İşsizliğin nedenleri de enflasyonun nedenlerini oluşturmaktadır.

* *Kurumsal Stagflasyon Oluşumu:* Bu oluşum ise; ekonomiyi yönlendiren kurumların izlediği ekonomi politikaları sonucu meydana gelir. Ülkede bozulan ekonomik dengeyi sağlamak için ekonominin karar organları bir takım ekonomik, sosyo-ekonomik ve politik tedbirlere müracaat ederler. Alınan tüm tedbirler istenilen neticeleri vermeyebilir, bunu nedeni ise; ekonomideki hastalığın teşhisinde yapılan hatalardan dolayıdır. Alınan düzenleyici tedbirler zamanlama ve bilimsellik hataları ekonomiyi başlangıç noktasına veya daha kötüye götürebilir.

* *Sebeplerin İlişkisi ile Stagflasyon Oluşumu:* Ekonomide alınan tüm tedbirler işsizliği azaltmasına rağmen enflasyonu önleyememesi sonucu oluşmaktadır. Ülkelerin ekonomilerindeki gelişme çeşitli sebepler nedeni ile gerileyebilir veya ekonomide rezasyon dönemi başlayabilir. Bu dönem; beklenenden de uzun sürebilir, işsizliği ve enflasyonu da beraberinde getirebilir. Sonuçta bu reaksiyon stagflasyonla sonuçlanabilir.

Enflasyonu ve işsizliği önlemek için alınan frenleyici otomatik önlemler ya yetersiz ya da enflasyon ve işsizliği önlemede anlamsız kalmaktadır. Bazı önlemler işsizliği azaltırken enflasyonu körüklemekte veya tam tersine enflasyon azaltılırken işsizlik körüklenmektedir. Her iki yöntemin sonucu da stagflasyondur.

Sebepler - sonuç stagflasyon oluşumunda sosyal olaylar ekonomik olayların nedeni ve ekonomik olaylar sosyal olayların nedenini teşkil etmektedir.

Buraya kadar stagflasyonun oluşumu ile ilgili bilgiler verilmeye çalışıldı, stagflasyonda uygulanması gereken politikaları açıklamaya çalışalım.

STAGFLASYONA KARŞI UYGULANAN POLİTİKALAR

Stagflasyon; ekonomide üretim düzeyinde yaşanan gerileme ve buna bağlı olarak işsizlik oranındaki büyük artış, diğer taraftan fiyatlar genel

seviyesinde ortaya çıkan istikrarsız artış, sonuçta enflasyon üç haneli rakamlara kadar yükselmektedir. Böylece ekonomideki bu olumsuzluklar, toplumun sosyal barışını ve manevi değerlerini de tahrip edecektir. Bu sebeple alınacak tedbirler, bir taraftan sürekli artış gösteren fiyatlar genel düzeyini önce yavaşlatmak sonra durdurmak ve kabul edilebilir bir seviyede tutma gayreti içinde olmak zorundadır. Öte yandan alınan tedbirler, ekonomide gerileyen üretim düzeyinin bu gidişatın sona ermesini sağlayıp ters dönmesini sağlayarak, bozulan gelir dağılımını yeniden sağlamalıdır. Ülkede gerileyen istihdam düzeyinin pozitif yönde değişmesini sağlayarak, işsizlik düzeyini asgarî düzeyde tutmaya çalışmalıdır.

Bütün bu tedbirleri iki başlık altında toplayabiliriz. Para ve maliye politikaları olmak üzere;

Para Politikası

Para politikası, genel olarak ekonominin likiditesini artırmak veya azaltmak olarak tanımlanabilir. Stagflasyonla mücadelede uygulanan para politikasının teorik esası, tüketim ve özellikle tüketim malları ve orta vadeli dayanıklı tüketim malları yatırım harcamalarının, faiz hadleri yoluyla kontrol edileceği ve faiz hadlerinde meydana gelen değişimin de para arzını kontrol edebileceği amacına dayanır. Para politikası uygulaması, bilindiği gibi zorunlu olarak siyasi iktidar ve merkez bankaları tarafından yapılmakla beraber, sermaye piyasasını elinde tutan kurum ve kuruluşlarca ortaklaşa yürütülür.

Stagflasyonu önlemek için uygulanan para politikası araçları şu şekilde sıralanabilir⁷.

- Reeskont Politikası
- Kredi Politikası
- Rezerv Politikası
- Açık Piyasa İşlemleri
- Merkez Bankası Direkt Müdahalesi

- Reeskont Politikası: Hükümetler ekonominin konjonktürel dalgalanmasına göre, reeskont politikası vasıtasıyla, piyasadaki para hacmini denge tutmak bakımından merkez bankası vasıtası ile kredi hacmini geniş-

---

⁷ Halit ÇÖLOĞLU, a.g.e., s.47

letmek veya daraltmak şansına sahiptir. Enflasyonist baskının arttığı dönemlerde, reeskont haddi yükseltilerek, deflasyonist dönemlerde ise bu had düşürülerek piyasalar rahatlatılmaya çalışılır. Stagflasyonist dönemlerde ise kredilerin yönüne bağlı olarak hareket tarzı izlenmektedir.

- Kredi Politikası: Ekonomilerde enflasyonun ağırlığı hissedilmeye başlandığında para hacminin istenmeyen boyutlara ulaştığı dönemlerde, piyasadaki para hacminin daraltılması veya sabit tutulmasını sağlamak için kredilere limit getirilerek, “kredi tavanı” oluşturularak bu politika uygulanır. Merkez bankasının emisyon hacmi, bankaların kredileri sınırlanır ve bu sayede para arzı kontrol altına alınmaktadır.

Ancak stagflasyonla mücadelede, para arzının tamamının kontrol altında tutan bir kredi politikası uygulaması olmayabilir. Bu durumda ekonomik açıdan, enflasyonu körükleyen ve istihdamı teşvik eden sektörlerde kredinin kanalize edilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, milli ekonomide dış tüketime yönelik olmayan, gelişmesi ekonomik kaynakların israfına yol açan, istihdamı teşvik etmeye ve gelişmesinde uzun vadede ekonomik gereklilik duyulmayan sektör yatırımlarına karşı sıkı bir kredi politikası uygulamalıdır.

- Rezerv Politikası: Merkez bankaları, Kanuni karşılıklar politikasıyla bankaların mevduat karşılığı bulundurmaya taahhüt ettikleri kanunî karşılık nispetlerini yükseltmek veya düşürmek suretiyle piyasadaki para hacmi üzerinde etkili olurlar.

Ekonomilerde stagflasyonist dönemlerde; kanuni karşılık oranlarının yükselmesi, bankaların kredi imkanlarını ve plasman hacmini daraltır. Bunun yanı sıra bankaların mevduat çarpanı yoluyla banka parası yaratma imkanlarını da daraltır. Diğer taraftan, karşılık oranlarının düşürülmesi, ekonomik faaliyetlerin durgun olduğu stagflasyon dönemlerinde bankaların kredi imkanlarını artırır. Ekonomideki kredi genişlemesi toplam talebi teşvik ederek ekonominin durgunluk döneminden kurtulmasına imkan hazırlar.

Öte yandan bu politikaların başarılı olabilmesi için maliye ve para politikaları ile desteklenmesi gerekmektedir.

- Açık Piyasa İşlemleri: Merkez bankaları, ekonominin para ve kredi piyasalarını açık piyasa işlemleri aracılığıyla düzenler. Piyasadaki para hacminin bolluk ve darlığına, faiz oranının düşük veya yüksek oluşuna

göre tahvil satar veya piyasadan tahvil satın alır. Ancak, bu politikanın başarılı olabilmesi için sermaye piyasasının gelişmiş olması gerekmektedir.

- Merkez Bankasının Direkt Müdahalesi: Siyasi otorite stagflasyonla mücadele ederken uygulamaya koydukları para ve maliye politikalarını Merkez bankasının görev ve yetkilerinden dışlayamaz. Maliye politikalarına ilişkin tedbirler çoğu kez siyasi otoritenin politikaları ile ilgili olurken para politikası ile ilgili olanlar Merkez Bankası uygulamaları ile ilgilidir. Merkez Bankası ekonomide stagflasyonist eğilimlerin ağır bastığı dönemlerde, iç istikrarı korumak veya bozulan istikrarı yeniden düzenlemek amacıyla, siyasi otorite ile birlikte, maliye politikası tedbirleri ile bütünleşen para politikası uygulaması yapmak zorundadır. Merkez Bankası bu ve benzeri tedbirleri uygularken uluslararası ekonomik gelişmeleri ve uluslararası para piyasası hareketlerini göz önünde tutmalıdır.

Stagflasyonla mücadelede aynı amacı güden para ve maliye politikalarının başarılı olabilmesi için iki politikanın birbirinden ayrı düşünülmemesi gerekmektedir.

Maliye Politikası

Genellikle makro ekonomik politikaların amacına ulaşması için, devletin gelir ve gider programlarındaki değişmelerin gösterildiği politikalara maliye politikası adı verilmektedir. Diğer bir ifade ile; devletin gelir-gider ve borçlanması, tam istihdam ve istikrarlı fiyat politikalarının makul şekilde kullanılması denilebilir.

Stagflasyon çemberini kırmaya yönelik amaçları şöyle sıralayabiliriz⁸.

- Vergi Politikası Aracı;
- Harcama Politikası Aracı;
- Borç İdaresi Aracı;

- Vergi Politikası Aracı: Vergi politikasında amaç; devletin gelir ve gider bütçeleri vasıtası ile toplumun satın alma gücünü etkilemek suretiyle ekonomideki arz ve talep dengesini sağlamak. Vergi fertlerin toplam harcama güçlerini kontrol etmek bakımından etkili bir araçtır. Bu sebeple vergi yasalarıyla, bir taraftan fertlerin harcama güçleri azaltılırken, diğer ta-

⁸ Halit ÇÖLOĞLU, a.g.e., s.38- 42

raftan yine vergi sistemine getirilecek muafiyet ve teşvik tedbirleri ile arz artışı sağlanacak, istihdam seviyesi yükselecek böylece toplam cari talep ve toplam cari arz arasındaki dengesizliği gidermede önemli bir araç olacaktır.

- Harcama Politikası Aracı: Kamu geliri veya bütçe denkliliğine bağımlı kalmaksızın milli ekonomiyi etkilemek ve ekonominin genel dengesini arzu edilen yönde harekete geçirmek bakımından kamu harcamalarının artırılması veya azaltılması biçiminde izlenen politikaya, harcama politikası denilmektedir.

Kamu otoritesinin harcamaları kısmaktaki amacı, ya ekonomideki talep fazlalığını daraltmak veya arzda meydana gelen değişikliği gidermektir. Ancak; siyasi otorite devletin varlık nedenini oluşturan Milli Savunma, Eğitim, Adalet ve Genel İdari harcamalar yanında alt yapı gibi temel yatırım harcamalarında herhangi bir kısıtlama yapamazlar

Bunun için şu tedbirleri almak zorundadır.

→ Kişilere, kurum ve kuruluşlara yapılan mali yardımlar üzerinden kısıntı yapmak,

→ Halkın tasarruf eğilimini yükseltmeye yönelik tedbirler almak,

→ Sübvansiyonlar üzerinden kısıntı yapmak,

→ Sosyal yardım programlarında kesinti yapmak,

→ Devletin lüks giderlerini en alt düzeye indirmek,

→ Tarım üretiminde yapılan taban fiyatları ve destekleme alımlarında kısıntı yapmak,

→ Aciliyeti olmayan bayındırlık giderlerini ertelemek,

→ Kamu harcamalarını daha çok verimli alanlara yöneltmek,

→ Sübvansiyonları ve transfer harcamalarını politik karakterden kurtarmak ve yapılan sübvansiyonlara üretimi teşvik edici karakter kazandırmak şeklinde olmalıdır.

- Borç İdaresi Politikası: Siyasi otorite ekonomiye mevcut borçlarını ödemek, ertelemek veya bu borç miktarını artırmak suretiyle müdahale ederler. Siyasi otoritelerin borçlar vasıtası ile ekonomiye müdahalesine "Borç İdaresi Politikası" denir. Stagflasyonla mücadelede hükümetler, bu politikayı diğer politika araçları ile birlikte kullanmaktadırlar. Borç idaresi politikası, daha çok ülke içindeki para hacmi ile ilgili olduğundan para politikası ile sıkı ilişki içinde uygulanmaktadır.

Bu politikanın diğeri bir yanı da bütçe ile ilgilidir. Siyasi otorite yıllık bütçelerini hazırlarken borçlarının durumuna göre ödemeyi ertelemeyi veya artırmayı planlarlar. Bütçelerde dış borçların ödenmesi planlanıyorsa, piyasadaki para hacminin daralması planlanıyor demektir.

Stagflasyonla mücadelede hükümetler orta ve kısa vadeli tüketim mallarına yönelik borçlanmalara girmemeli ve bu malların tüketim ve kullanımında idari tedbirler alınmalıdır. Stagflasyonist eğilimlerde maliye politikaları sadece talebe ağırlık veren araçlar ile önlemek mümkün değildir. Çünkü; maliye politikası enflasyon ve durgunluk aynı zamanda ortaya çıkabileceğine ihtimal vermeyen bir teori üzerine kurulmuş ve 1929 Dünya Ekonomi krizinin etkisi altında istikrar sorunları talep yönlü olan bir ekonomi için geliştirilmiştir⁹.

Stagflasyon olgusunda; maliye politikası araçları ile sadece toplam talebi yönlendirmekten kaynaklanan sorunları, işsizlik ve enflasyon oranları yardımıyla somut hale getirmek mümkün olabilir. Sonuç olarak stagflasyonla mücadelede kullanılan maliye politikasına ilişkin araçların; özel yatırımların özendirici, çalışma arzusunu artırıcı ve özendirici teknik gelişmeyi hızlandırıcı yönde kullanılmaları gerekmektedir.

Stagflasyonla mücadelede, maliye ve para politikalarının yanında başarı elde etmek için en önemli faktör, toplumun politika uygulayıcılarıyla aynı düşünce ve bilince sahip olmaları gerekmektedir. Böylece maliye ve para politikasının stagflasyon karşısında hangi araçlarla ne tür yaklaşım içine girileceği açıklandıktan sonra, bu açıklamaların ışığında genel değerlendirme yapılacak olursa; stagflasyon ile mücadelede para ve maliye politikasına ilişkin araçların optimal bileşimi ortaya çıkmaktadır.

Stagflasyonun diğeri faktörlerin yanısıra bir talep açığı ya da talep fazlasından kaynaklandığı teşhisinde bulunursa, talebe global ayarlama gitmek suretiyle stagflasyonist eğilimle mücadele etmek uygun olabilir. Böyle bir durumda vergi indirimleri yolu ile gerçekleştirilen genişletici maliye politikası ile, daraltıcı yönde etki yapan para politikasını birleştirmek düşünülebilir. Daraltıcı para politikası, fiyat ve ücret şeklinde sosyal hasılaya yöneltilen arzulanmayan düzeydeki talepleri parasal açıdan yumuşatma fonksiyonunu üstlenir. Böylece para politikası, genişletici yönde etki

⁹ Saih TURAN, "Stagflasyon ve Maliye Politikası", **Para ve Sermaye Piyasası Dergisi**, Yıl 11, Sayı23, İstanbul-Mayıs-1989, s.6

yapan vergi indiriminden kaynaklanan enflasyona karşı bir tür koruyucu tampon gibi etki yapar. Buna karşılık, genişletici maliye politikası, ücretlere ilişkin ılımlı yönde etki yaparak istihdam artırma işlevini üstlenir. Böylece ücretlerden kaynaklanan enflasyona karşı mücadele edilebilir¹⁰.

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE STAGFLASYON

1970'li yılların sonunda Türkiye'de yaşanan yüksek oranlı enflasyon ve büyük ödemeler dengesi açıkları ekonomiyi nerede ise durma noktasına getirmiştir. 1980 yılı başından itibaren kendi içinde aşamalardan ve bir değişim sürecinden geçmesine rağmen, temel çizgilerini koruyan bir dizi istikrar politikası uygulamaya geçti. Monoterist iktisadın yaklaşımının ön kabullerini temel alan istikrar politikalarının çeşitli gelişmekte olan ülkelerdeki uygulamaları birbirine oldukça yakın sonuçlar vermektedir¹¹. Ödemeler dengesinde gözle görülebilen bir iyileşmenin elde edilmesine karşın, uygulamaların ilk yıllarda fiyat artışları üzerinde belirgin bir kontrol sağlamakta ancak; daha sonraki yıllarda enflasyon oranı hızla yükselmektedir. Nitekim; Türkiye'de de benzer bir gelişme gözlenmiş, ödemeler dengesindeki tikanlıkların giderilmesine rağmen enflasyon 70'li yılların sonundaki rakamlara ulaşmıştır. Ayrıca 80'li yılların sonlarında daha önce uygulanıp olumlu sonuçlar veren sıkı para politikasının geçici ve sınırlı bir etki yarattığı, enflasyonun yüksek oranlarda seyrettiği görülmüştür¹².

Enflasyon gelir dağılımını bozucu ve toplumun büyük kesiminin mal ve hizmet talebini azaltıcı bir rol oynarken, diğer taraftan enflasyonu önlemek için uygulamaya konan daraltıcı politikalar da yurt içi talebin ve yatırımların kısılmasına, dolayısıyla ekonomide işsizlik ile birlikte bir durgunluğun yaşanmasına neden olmaktadır. 1988 yılında uygulanan 4 Şubat ve 12 Ekim kararları vergi kanunundaki yeni düzenlemeler ile ekonominin rayına oturtulması amaçlanmış ise de bu konuda herhangi bir gelişme sağlanmış değildir. Bu dönemde alınan neticelere göre enflasyondan en çok etkilenen imalat sanayii olduğu izlenmektedir. Bu dönemde 88 yılında gö-

¹⁰ Salih TURAN, a.g.e., s.12

¹¹ Suut DORUEL, "Türkiye'de Uygulanan İstikrar Politikalarının Stagflasyonist Etkileri", **Para ve Sermaye Piyasası Dergisi**, Yıl.11, Sayı:123, Mayıs- 1989, s.16

¹² Zafer TUNCA, "Enflasyon ve Ekonomik Durgunluk Belirtileri", **Para ve Sermaye Piyasası Dergisi**, Yıl:11, Sayı:123, İstanbul- Mayıs 1989, s.20

rülen aşırı talep fazlasının 89 yılında talep yetersizliği ile karşılaşılmıştır. Takip eden dönemde ise; seçim ekonomisinin uygulanmaya başlaması sonucu piyasalarda geçici bir rahatlamanın ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak; 1994 yılına gelindiğinde uygulanmayan istikrar tedbirleri ve aşırı değerlendirilmiş kur sonucu döviz üzerinde ortaya çıkan baskı ve bankaların yarattığı pozisyon açıkları, dış ödemeler dengesindeki açıkların giderek büyümesi 5 Nisan tedbirlerinin alınmasını zorunlu hale getirmiştir.

Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu bu rahatsızlıktan kurtulmasını sağlamak için izlenmesi gereken politikaların bir bölümünü şu şekilde sıralayabiliriz¹³.

→ Piyasanın canlandırılması için alınan önlemlerin enflasyonist etkisi göz önüne alınmalıdır. Ekonomide iç dengenin önem kazandığı son yıllarda büyüme ihracata dayandırılmamalı ve iç talep canlandırılmalıdır. Türkiye’de büyümenin sağlam kaynaklarla finanse edilmesi, bütçe ile büyüme arasında gerçekçi bir ilişki kurulması sağlanmalıdır.

→ Türkiye’nin yeni dış borçlanmalara gitmesi yerine iç tasarruflara önem verilmesi ve vergi kaynakları ile tahsilatını artırması gerekmektedir.

→ Türkiye’de yüksek olan enflasyon oranı ve ekonomik istikrarsızlık, yabancı kuruluşlarının kârlılığını olumsuz yönde etkilemiş ve yabancı sermaye girişinde beklenen sonuç sağlanamamıştır. Firmaların pahalı kredi kullanmak yerine yabancı firmalarla birleşmesi sağlanmalıdır.

→ Türkiye’nin batılı gelişmiş ülkeler gibi, yerli sanayii haksız rekabetten koruyucu antidamping yasasını uygulamaya koyması gerekir.

→ Kamu harcamalarında etkin tasarruf kampanyaları başlatılmalıdır. Harcamalı kısmının yanı sıra vergi gelirleri artırılmalı ve vergilerle ilgili istisna, muafiyet ve indirimler yatırımlarla ilişkilendirilerek yaratılan tüketime kayması önlenmelidir.

→ Para politikalarının yanı sıra, maliye politikaları da dahil olmak üzere yeni tedbirler uygulamaya koymalıdır.

→ Türkiye’nin tarımda kendisine yeterliliği sağlaması, fiyat ve sübvansiyon politikasını gerçekçi saptaması gereklidir.

→ Türkiye’de istihdam artırıcı yeni projeler geliştirilmelidir.

Bütün bunların yanı sıra, devlet ekonomi üzerindeki ağırlığını, müdahalesini ve payını azaltmalı, diğer taraftan ekonomide uygulanacak poli-

¹³ Canan BALKIR, “Stagflasyon”, **Ekonomik Konjonktür**, Nisan-1989, s.14-15

tikalar istikrarlı olmalıdır¹⁴. Tüm bu bilgilerin ışığında bir değerlendirme yapacak olursak.

SONUÇ

Son yıllarda iktisadi bunalım olarak nitelendirebileceğimiz stagflasyonun açıklanmasına ilişkin çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bunlar stagflasyonun nedenini; yapısal işsizlikle mücadele dozunun iyi ayarlanmasına, ücretlerin aşağı doğru esnek olmaması, eksik rekabet koşullarında firmaların yüksek fiyat politikalarına, gelir paylaşım mücadelesinin şiddetlenmesine uygulanan yanlış iktisat politikalarına ve dış ekonomik faktörlere bağlanmaktadır.

Stagflasyonun klasik tedbirler ile önlenmesi amaç çatışmaları nedeni ile mümkün olmayınca, amaçların optimal bir bileşiminin gerçekleştirilmeye çalışılması zorunlu hale gelmiştir. Optimal bileşimin sağlanması konusunda da çeşitli yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bunlar; ücret ve fiyat kontrolleri ile müdahaleyi ve talepte global ayarlara gitmek suretiyle müdahale öneren yaklaşımlar olarak ifade edilebilir.

Bu yaklaşımlar içinde en rasyonel görünen vergi indirimleri ile gerçekleştirilen genişletici maliye politikasıyla, daraltıcı yönde etki yapan para politikasını birleştirmektir. Genişletici maliye politikası, istihdam artırma işlevini, daraltıcı para politikası ise fiyat ve ücret şeklinde sosyal hasılaya yöneltilen arzulanmayan düzeydeki talepleri parasal açıdan yumuşatma işlevini üstlenecektir.

KAYNAKLAR

- BALKIR Canan:** “*Stagflasyon*”, **Ekonomik Konjonktür**, Nisan-1989, s.14-15
- ÇÖLOĞLU Halit:** **Stagflasyon 1975 - 1980 Türkiye Bunalımı Ekonomi Politika**, Gazi Üniversitesi Yay. No: 28, İİBF Yay.No:21 Ankara-1983, s.10-12

---

¹⁴ Sadi UZUNOĞLU, “*Bunalıma Çözüm: Öncelikle Ciddi ve Samimi Olmak*”, **Para ve Sermaye Piyasası Dergisi**, Yıl:11, Sayı:123, İstanbul- Mayıs 1989, s.42

- Suut DORUEL, "*Türkiye'de Uygulanan İstikrar Politikalarının Stagflasyonist Etkileri*", **Para ve Sermaye Piyasası**, Aylık Dergi, Yıl.11, Sayı:123, Mayıs- 1989, s.16
- PARASIZ İlker, **Makro Ekonomi Teori ve Politika**, Ezgi Kitabevi 6. Baskı, Bursa - 19996,s.32
- TURAN Saih, "*Stagflasyon ve Malye Politikası*", **Para ve Sermaye Piyasası Dergisi**, Yıl 11, Sayı23, İstanbul-Mayıs-1989, s.6
- TUNCA Zafer, "*Enflasyon ve Ekonomik Durgunluk Belirtileri*", **Para ve Sermaye Piyasası Dergisi**, Yıl:11, Sayı:123, İstanbul-Mayıs 1989, s.20
- UZUNOĞLU Sadi, "*Bunalıma Çözüm:Öncelikle Ciddi ve Samimi Olmak*", **Para ve Sermaye Piyasası Dergisi**, Yıl:11, Sayı:123, İstanbul- Mayıs 1989, s.42
- Milliyet Genel Ekonomi Ansiklopedisi, Milliyet Yay.İstanbul-1988, s.836